

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MFV. KTV, Dosya 2, Evrak 5, 6, 11, 13, 14, 15, 18, 22, 23, 24; Dosya 3, Evrak 45; BA, Y. PRK. BŞK, 5/37-2; BA, Y. PRK. ZB, 5/17; Taşköpürizâde, *eş-Şekâ'ik*, s. 27-28; Meşâ'irü's-Şu'arâ (haz. Filiz Kılıç, doktora tezi, 1994), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 148, 294, 817; Latfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ ve tabîratü'n-nuzamâ* (haz. Rıdvan Canım), Ankara 2000, s. 490; N. Nicholay, *The Navigations, Peregrinations and Voyages, made into Turkie*, London 1585, s. 62; Gelibolulu Mustafa Âli, *Câmî'u'l-Buhûr der Mecâlis-i Sûr* (haz. Ali Öztekin), Ankara 1996, s. 156; *Menâkıb-ı Hakret-i Üftâde* (haz. Abdurrahman Yünal, Metin Okuma: Muhammed Safi), Bursa 1996, s. 85-86, 98-99; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (haz. Orhan Şaik Gökyay), İstanbul 1996, I, 225, 291; Pietro Della Valle, *Viaggi*, Venedik 1667, s. 190-191; Hezârfen Hüseyin Efendi, *Telhîsü'l-be'yân fî Kavânîn-i Âli Osmân* (haz. Sevim İlğürel), Ankara 1998, s. 52-53; A. Galland, *İstanbul'a Ait Günlük Hâtıralar: 1672-1673* (nşr. Ch. Scheffer, trc. Nahid Sırmı Örik), Ankara 1987, I, 186, 210, II, 54; Râşid, *Târih*, IV, 238; *Neue Zeitungen von Gelehrten Sachen*, Leipzig 12 Juni 1730; A. G. Busbequius, *Travels into Turkey*, London 1744, s. 290; Jacques Dallahway, *Constantinople ancienne et moderne et description des Côtes et Isles de l'Archipel et de la Troade* (trc. André Morellet), Paris 1797, I, 128; *Memoirs Relating to European and Asiatic Turkey* (ed. R. Walpole), London 1817, s. xvii; Sieur de S. Maurice, *La cour ottoman ou l'interprète de la porte*, Paris, ts. (Estienne Loysen); H. G. Dwight, *Constantinople, Old and New*, New York 1915, s. 71; Ahmed Refik [Altınay], *Âlimler ve Sanatkarlar*, İstanbul 1924, s. 332; a.m.f., *Hicri On İkinci Asırda İstanbul Hayatı (1100-1200)*, İstanbul 1930, s. 58; İbnü-lemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 643-644; Halûk Şehsuvaroğlu, *Asırlar Boyunca İstanbul*, İstanbul, ts., s. 90; A. Raymond, *Artisans et commerçants au Caire au XVIIIe siècle*, Damas 1973-74, I, 343; II, 426; İsmet Binark, *Eski Kitapçılık San'atlarımız*, Ankara 1975, s. 91; Orhan Şaik Gökyay, "Rîsale-i Mimariyye-Mimar Mehmet Ağa-Eserleri", *İsmail Hakkı Uzunçarşılı'ya Armağan*, Ankara 1988, s. 136; Ahmet Akgündüz, *Osmanlı Kanunnameleri ve Hukukî Tahlilleri*, İstanbul 1992, IV, 326; Kemal Beydilli, *Türk Bilim ve Matbaacılık Tarihinde Mühendishâne, Mühendishâne Matbaası ve Kütüphânesi: 1776-1826*, İstanbul 1995, s. 182; G. J. Toomer, *Eastern Wisdom and Learning: The Study of Arabic in Seventeenth-Century England*, Oxford-New York 1996, s. 26-27, 122-124, 135-136, 137, 140-145; C. H. Fleischer, *Tarihçi Mustafa Âli: Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati* (trc. Ayla Ortaç), İstanbul 1996, s. 189; Yunus Koç, *La fixation par écrit des lois ottomanes et le rôle des codes de lois. Etude accompagnée de l'édition du manuscrit de Munich (XVe-XVIe siècles)* (doktora tezi, 1997), Université de Paris I, s. 235; Jan Schmidt, *Catalogue of Turkish Manuscripts*, Leiden 2000, I, 440; a.m.f., "An Ostrich Egg for Golius. The Heyman Papers Preserved in the Leiden and Manchester University Libraries and Early Modern Contacts Between the Netherlands and the Middle East", *The Joys of Philology, Studies in Ottoman Literature, History and Orientalism (1500-1923)*, İstanbul 2002, II, 28, 31-32, 33, 41, 49; a.m.f., "Franz Taeschner's Collection of Turkish Manuscripts in the Leiden University Library", a.e., II, 243; a.m.f., "Between Author and Library Shelf:

The Intriguing History of Some Middle Eastern Manuscripts Acquired by Public Collections in the Netherlands Prior to 1800", *The Republic of Letters and the Levant* (ed. A. Hamilton), Leiden 2005, s. 30, 32, 33; a.m.f., *Catalogue of Turkish Manuscripts in the Library of Leiden University and Other Collections in the Netherlands*, Leiden 2006, III, 26-27; A. Cohen, *Osmanlı Kudüs'ünde Loncalar* (trc. Nurettin el-Hüseyni – Zekeriya Kurşun), İstanbul 2001, s. 204; S. Brentjes, "XVI-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğunda Batı Avrupalı Gezginler ve Bilimsel Çalışmalar" (trc. Meltem Begüm Saatçi), *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, XI, 251-259; N. Hanna, *In Praise of Books: A Cultural History of Cairo's Middle Class, Sixteenth to the Eighteenth Century*, Syracuse 2003, s. 93; Nâsir Osman, "Târifetü's-sahhâfîn fi'l-karnî's-sâbîf 'aşer", *eŧ-Taavâ'ifü'l-miheniyye ve'l-ictimâ'iyye fi Mişr fi'l-'aşri'l-'Osmânî*, Kahire 2003, s. 61-62; Bahattin Keleş, "XV ve XVI. Yüzyılda Edirne'nin İktisadî ve Ticarî Hayatı", *I. Edirne Kültür Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri (23-25 Ekim 2003)*, Edirne, ts., s. 402-403; H. W. Lowry, *Seyyahların Gözüyle Bursa* (trc. Serdar Alper), İstanbul 2004, s. 24; Aslan Kaynaradağ, "Çeşitli Yönleriyle İstanbul Sahıflar Çarşısı", *Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyice'ye Saygı* (haz. Ertan Eğribel – Ufuk Özcan), İstanbul 2005, s. 606; Osman Çetin – Mefail Hızı – Asım Yedyıldız, "Osmanlı Kadı Sicillerinin Tıp Tarihi Araştırmalarındaki Önemi", *Osmanlılarda Sağlık* (haz. Coşkun Yılmaz – Necdet Yılmaz), İstanbul 2006, I, 325; Ömer L. Barkan, "XV. Asrın Sonunda Bazı Büyük Şehirlerde Eşya ve Yiyecek Fiyatlarının Tesbit ve Tefişi Hususlarını Tanzim Eden Kanunlar III", *TV*, II/9 (1942), s. 176; P. M. Holt, "The Study of Arabic Historians in Seventeenth Century England: The Background and the Work of Edward Pococke", *BSOAS*, XIX/3 (1957), s. 448-449; Halil İnalıcık, "The Hub of the City: The Bedestan of İstanbul", *IJTS*, I/1 (1979-80), s. 4-5; R. Jones, "Piracy, War, and Acquisition of Arabic Manuscripts in Renaissance Europe", *Manuscripts of the Middle East* (ed. J. J. Witkam), II, Leiden 1987, s. 96-110; A. Turgut Kut, "Terekelerde Çıkan Kitapların Matbu Satış Defterleri", *Müteferrika*, sy. 2, İstanbul 1994, s. 3-24; Frédéric Hitzel, "Manuscripts, livres et culture livresque à İstanbul", *Revue des mondes musulmans et de la Méditerranée*, sy. 87-88, Aix-en-Provence 1999, s. 21; Francis Richard, "Lecteurs ottomans de manuscrits persans au XVIIIe siècle", a.e., sy. 87-88 (1999), s. 80; Salih Aynural, "Bursa İhtisap Rüşümü", *TDA*, sy. 129 (2000), s. 8; Ahmet Aksın, "19. Yüzyılın Başlarında Bursa Şehir Esnafı", a.e., sy. 132 (2001), s. 6; Fikret Sarıcaoğlu, "Kâtib Çelebi'nin Otobiyografileri", *TD*, sy. 37 (2001-2002), s. 315; J. Strauss, "Who Read What in the Ottoman Empire (19th-20th Centuries)?", *Arabic and Middle Eastern Literatures*, VI/1, Abingdon 2003, s. 46-47; Fatmagül Demirel, "Osmanlı'da Bir Kitap Şirketi: Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye", *Müteferrika*, sy. 25 (2004), s. 89-97; Christoph K. Neumann, "Üç Tarz-ı Mütalaa. Yeniçağ Osmanlı Dünyası'nda Kitap Yazmak ve Okumak", *Tarih ve Toplum Yeni Yaklaşımlar*, sy. 1, İstanbul 2005, s. 59-61; Mehmet Ö. Alkan, "Osmanlı'nın Bütün Sahafları Birleşiniz! Şirket-i Sahafiye-i Osmaniye, Osmanlı Döneminde Sahaflar ve Yayınladıkları Kitaplar", *Müteferrika*, sy. 29 (2006), s. 3-44; Pakalın, I, 471.

İSMAİL E. ERÜNSAL

SAHAFA

(bk. MUSAHHAF).

SAHAFLAR ÇARŞISI

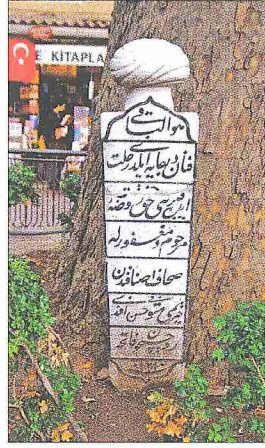
İstanbul'da
Beyazıt Camii yakınında
eski-yeni kitapların satıldığı
çarşı.

Günümüzde Kapalı Çarşı'nın Fesçiler Kapısı ile Beyazıt Camii arasındaki sahada yer alan Sahaflar Çarşısı, önceleri Kapalı Çarşı'nın içinde İç Bedesten'in önünde Şark Kahvehanesi'nin karşısında halen Halıcılar sokağı (eski Sahaflar sokağı) adıyla anılan yerde bulunmaktaydı. Osmanlılar'da sahafılık Bursa'da Orhan Bey zamanında büyük camilerin çevresinde ve avlusunda başlamış, devlet merkezinin Edirne'ye taşınmasıyla burada devam ettirilmiştir (bk. SAHAF). İstanbul'da önceleri medrese avlularında, özellikle Karadeniz ve Akdeniz medreselerinin etrafına medrese talebelerinin ihtiyacını karşılamak üzere yerleşen sahaflara Kapalı Çarşı'nın yapılmasıyla birlikte çarşıda bir sokak verilmiştir. Evliya Çelebi, Kapalı Çarşı içinde elli kadar sahaf dükkânı bulunduğunu ve buralarda yaklaşık 300 kişinin çalıştığını kaydetmektedir. Hammer sahafların Kapalı Çarşı içinde dağınık halde olduğunu söylerse de bu durum son devirlere ait bir tesbit olmalıdır. Dükkânlarda minyatürlü ve nâdir yazma eserler dışında çoğu medreselerde okutulan din, felsefe ve mantık kitapları da satılmaktaydı.

İstanbul sahafları, aslında Hakkâklar Çarşısı olan günümüzdeki yerine 1894 depreminden önce geçmeye başlamış, deprem sonrası zarar gören çarşının onarımı uza-yınca Kapalı Çarşı içindeki sahafların çoğu buraya yerleşmiştir. II. Meşrutiyet'in ilânı sırasında Hakkâklar Çarşısı'nda elli beş, Kapalı Çarşı'da on sekiz sahaf ve kitapçı dükkânı bulunmaktaydı. Hakkâklar Çarşısı'na sahafların yerleşmesi 1910'lu yıllara kadar devam etmiş, burası zamanla sahaf dükkânlarının çoğalmasından dolayı Sahaflar Çarşısı adını almıştır. Hakkâklar Çarşısı'nda fes ticareti yapan esnaf Kapalı Çarşı'ya geçmiş, buradaki mühürçülerin sayısı da gittikçe azalmıştır. Bunların dışında XIX. yüzyıl sonlarında Beyazıt Meydanı'nda ve cami avlusunda revak altlarında sahafların ve çeşitli esnafların barakaları vardı. 1889'da Alman İmparatoru II. Wilhelm'in ziyareti dolayısıyla kaldırılan ba-

rakalar daha sonra tekrar yerlerine konmuştur.

Sahaflar Çarşısı, 1950'de geçirdiği yangının ardından belediye tarafından tamamen yıktırılıp betonarme olarak yeniden inşa ettirilmiştir. Yangından önce çarşıda sahafların yanı sıra saatçi, çorapçı, kolonyacı, tesbihçi ve berber dükkânları mevcuttu. *Hayat Tarih Mecmuası*'nda yayımlanan, ressam Münif Fehim tarafından yapılmış büyük resim Sahaflar Çarşısı'nın yangından önceki durumunu göstermektedir. Resmin ön planında fikir hayatının tanınmış isimleri mevcuttur. 1952'de yaptırılan yeni çarşıda belediye sadece kitap satılmasını şart koşturmuştur. Beyazıt Camii ile imareti arasındaki alanda yer alan çarşının biri meydana, diğeri Çadircılar sokağına açılan basık kemerli iki girişi bulunmaktadır. Ayrıca çarşıdan Beyazıt Camii'nin doğu yönündeki girişiyle güney yönündeki hazireye bağlantı sağlayan geçişler vardır. Önceleri on ikisi çift katlı yirmi üç dükkân, kahve ocağı ile mezat ve sergi salonundan oluşan çarşıda birkaç defa yapılan sergi ve mezat sonrasında salon ve kahvehane de dükkâna dönüştürülmüştür. 1977'de belediye, Beyazıt Meydanı'nda yoğunlaşan seyyar kitapçıları önlemek için Sahaflar Çarşısı'nda onlara geçici olarak yer göstermiş, sergiciler bu yerleri zamanla kalıcı dükkânlar haline getirmiştir. 1981'de belediye, çarşının Beyazıt Meydanı tarafındaki girişine taşbaskı malzemelerin sergilendiği bir vitrin yaptırmış ve çarşının ortasında yer alan çiçekliğe ilk Türk matbaasının kurucusu İbrâhim Müteferrika'nın büstünü dikirmiştir. Çiçekliğin içinde ayrıca, yıkılan Lâleli'deki Çoban Çavuş Camii'nin haziresinden getirilen Sahhaf Kırmızı Hasan Efendi'ye ait bir mezar taşı bulunmaktadır. Çarşıda biri meydan girişi tarafında, diğeri Çadircılar sokağına uzanan

Sahaf
Kırmızı
Hasan
Efendi'nin
Sahaflar
Çarşısı
içindeki
mezar taşı

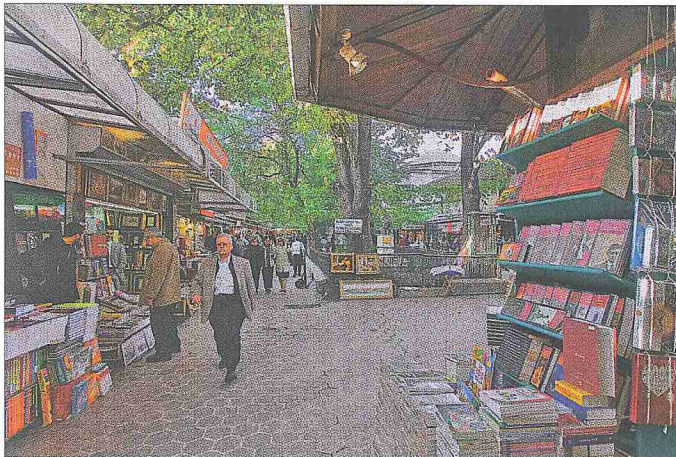
kısımında olmak üzere iki çeşme vardır. Sahaflar Çarşısı günümüzde kültür merkezi olma özelliğini kısmen yitirmiş olsa da kitap meraklıları tarafından hâlâ ziyaret edilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 525; Ömer Faruk Yılmaz, *Tarih Boyunca Sahhaflık ve İstanbul Sahaflar Çarşısı*, İstanbul 2005; Arslan Kaynaradağ, "Çeşitli Yönleriyle İstanbul Sahaflar Çarşısı", *Tarihte Doğu-Batı Çatışması: Semavi Eyi-ce'ye Saygı* (haz. Ertan Eğribel – Ufuk Özcan), İstanbul 2005, s. 603-608; a.mlf., "Sahaflar Çarşısı", *DBİst.A*, VI, 406-408; Şevket Rado, "Yeni Sahaflar Çarşısı", *TTOK Belleteri*, sy. 130 (1952), s. 14-15; Ertan Ünal, "İstanbul'daki Kapalı Çarşılar", *Hayat Tarih Mecmuası*, sy. 21 (9), İstanbul 1966, s. 37-44; Hikmet Münir Ebcioğlu, "Günümüzde Sahaflar Çarşısı", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, sy. 10, İstanbul 1978, s. 25-30; Kâmil Şahin, "Sahaflık", *MK*, sy. 60 (1988), s. 30-33; Alpay Kabacalı, "Sahaflar Çarşısının Tarihçesi", *Milîyet Sanat Dergisi*, sy. 271, İstanbul 1991, s. 7; Afif Yesari, "Sahaflar Çarşısı", *Müteferrika*, sy. 1, İstanbul 1993, s. 123-125; İlhan Akbulut, "İstanbul'da Bir Kültür Merkezi, Sahaflar Çarşısı", *Tom-bak*, sy. 32, İstanbul 2000, s. 76-79; Yahya Erdem, "Sahaflar ve Seyyahlar: Osmanlı'da Kitapçılık", *Müteferrika*, sy. 20 (2001), s. 3-18.

Ü. MELDA ERMİŞ

Günümüzdeki
Sahaflar
Çarşısı'ndan
bir görünüşü –
Beyazıt /
İstanbul

SAHAFLAR ŞEYHİZÂDE MEHMED ESAD

(bk. ESAD EFENDİ, Sahaflar Şeyhizâde).

SAHAT

(bk. GAZAP).

SAHBÂN el-VÂİLÎ

(سحبان الوائلي)

Sahbân b. Züfer b. İyâs el-Vâilî el-Bâhilî
(ö. I. yüzyıl sonları / VIII. yüzyılın başları)

Vâil kabilesinin
hatip ve şairi.

Câhiliye devrinde Vâil kabilesi arasında doğdu ve bu kabile içinde yetişti. Sahbân Vâil, Sahbân Vâil el-Bâhilî diye tanındı. Bu dönemde ölüm sonrası dirilişe ilk inanan kimse olduğu kaydedilir (Ebû Ubeyd Kâsım b. Sellâm, s. 368). Hz. Peygamber zamanında müslüman olmakla birlikte onunla görüşemediği için muhadramûndan sayılır. Hem Câhiliye devrinde hem İslâmî dönemde hitabet, fesahat ve belâgatıyla meşhur oldu. Hitabet, belâgat ve fesahatte "eblağü min Sahbânî Vâil, ahta-bu min Sahbânî Vâil, efsahu min Sahbânî Vâil, ebyenü min Sahbânî Vâil, entaku min Sahbânî Vâil" gibi darbimesellerin konusunu teşkil etti. Câhiz, Haccâc'ın 84 (703) yılında katlettiği ümmî bir bedevî olan İbnü'l-Kirriyye'nin hitabette Sahbân kadar meşhur olmadığı halde halk arasında ondan daha çok tanınmasını yadırgamakta (*el-Beyân ve't-tebyîn*, I, 20-21), *Kitâbü'l-Ḥayevân*'ın üstün meziyetini, "Ebyenü min Sahbân ve a'yâ min Bâkil" (Eğer istersen bu kitap Sahbân Vâil'den daha açık ve fasih anlatan olur, istemezsen -Araplar'da ifade zayıflığı konusunda darbimesel olan- Bâkil'dan daha âciz durumda hiçbir şey söylemez olur) darbimeseliyle açıklamaktadır (*Kitâbü'l-Ḥayevân*, I, 39). Muâviye'nin valiliği ve halifeliği zamanlarında onun katında büyük bir itibara sahip olan Sahbân'ın Dimaşk'ta ikamet ettiği anlaşılmaktadır. Muâviye'nin yanında kabile hatiplerinin bulunduğu bir sırada onun huzuruna giren Sahbân'ı gören hatipler kendisinden çekinip dışarı çıkınca Sahbân şu anlamdaki dizeyi söylemiştir: "Bu Yemenli topluluk ben 'emmâ ba'dü' diye sözlerime başlayınca onların hatibi olduğumu elbet bilecektir" (Ebû Hilâl el-As-